

Krisis aan de universiteit

In Zambia is de paniek uitgebroken

Op 28 januari 1976 riep Zambia's president Kenneth D. Kaunda de noodtoestand uit onder verwijzing naar binnenlandse infiltratie en subversie die zou zijn aangesticht door 'een sociaal-imperialistische mogendheid'. Intussen demonstreerden studenten op de kampus van de in Lusaka gevestigde Universiteit van Zambia tegen Kaunda's Angola-politiek (die nog altijd mikt op een koalitieregering van MPLA, FNLA en UNITA). Twee buitenlandse docenten werden gearresteerd. De universiteit werd gesloten en op 9 februari volgde de arrestatie van nog eens twee docenten. De regeringskrant *Zambia Daily Mail* lanceerde een perskampagne tegen de (grotendeels buitenlandse) universiteitsstaf: deze zou Zambia een goedkoop socialisme willen opdringen waarmee ze in hun eigen land al niet uit de voeten kwam. In zijn toespraak tot de UNIP, Zambia's enige partij, uitte Kaunda zich in dezelfde zin.

Zambia beleeft hiermee zijn tweede grote universitaire crisis sinds de universiteit werd gesticht in 1966. De eerste was in 1971, met vergelijkbare aanleiding. Studenten demonstreerden tegen Franse wapenleveranties aan Zuid-Afrika. Bij de Franse ambassade werden enige lichte vernielingen aangericht. Een vermaning daarvoor wees de studentenvereniging echter van de hand - hetgeen voor Kaunda aanleiding was om de universiteit te sluiten. Het Zambiaanse leger verjoeg de studenten uit de studentenhuizen. Twee buitenlandse docenten, die buiten het werk om veel

Ernstiger nog dan andere Afrikaanse landen is Zambia de afgelopen twee jaar getroffen door een ernstige economische crisis. Voortdurend dalende prijzen op de wereldkopermarkt en eindeloze transportproblemen bij de in- en uitvoer over land van dit nergens aan zee grenzende land hebben in alle sectoren van de economie ernstige slagen toegebracht.

Om deze economische crisis het hoofd te bieden heeft president Kaunda - eens alom in Afrika gewaardeerd om zijn moedige houding tegenover het Zuidafrikaanse Apartheidsbewind - positief gereageerd op Zuid-Afrika's 'ontspanningspolitiek'. Sinds kort zijn de relaties Lusaka-Pretoria enorm verbeterd. Zambia heeft kredieten gekregen, en Zuid-Afrika is Zambia's grootste handelspartner geworden. De politieke gevolgen van deze ommekeer hebben niet op zich doen wachten. Kaunda bemiddelde bij de onderhandelingen tussen een fractie van de Rhodesische nationalist en Ian Smith en zette anderen, die daaraan niet mee wilden doen, gevangen. Ook ten aanzien van Angola nam Zambia een verrassend pro-UNITA en FNLA-standpunt in. Dat leidde 's binnenlands, met name op de universiteit van Zambia, tot moeilijkheden. Daarover schrijven hieronder Wim van Binsbergen en Henny van Rijn, die beide op de universiteit van Zambia werkzaam waren, respectievelijk als lector sociologie en lector in medische fysika. Na beëindiging van hun kontrakt in 1973 deed het echtpaar nog een jaar lang onderzoek in Lusaka en in het binnenland. Wim van Binsbergen is nu docent Afrikaanistiek aan de universiteit van Leiden.

contact hadden met studenten, werden uitgewezen.

Het leek allemaal een futiel konflikt, maar er waren wel degelijk diepere oorzaken. De universiteit werd weer geopend maar de oorzaken van het konflikt bleven. Een soortgelijke uitbarsting nu, vijf jaar later is dan ook niet zo erg verwonderlijk en onverwacht.

Isolément

De sleutel tot het konflikt in 1971 lag in het schrikbarende isolément van de universiteit. De studenten zijn voor 80 pct Zambianen die gewoonlijk hun tienerleeftijd hebben doorgebracht binnen een Zambiaanse kostschool; op de kampus wordt deze situatie gekontinueerd. Kontakten met verwanten en vrienden buiten de universiteit zijn beperkt tot de vakanties. Ongeveer tweederde van de studenten stamt

van eenvoudige gezinnen op het platteland, waarvan zij vervreemd zijn door opleiding en carrièreplannen. In hun studie gaan ze om met geïmporteerde ideeën en zaken. Politiek zijn de studenten even geïsoleerd. De politieke macht berust bij de generatie die Zambia naar onafhankelijkheid voerde (1964). Deze politici hadden destijds nauwelijks toegang tot een hogere opleiding maar hebben deze wel als ideaal leren zien. Vandaar hun onzekerheid tegenover de studenten, die toegang hebben tot allerlei kennisgebieden en die diploma's zullen verwerven waarmee zij binnenkort kunnen meedingen naar de posities van de huidige leiders. Aan de andere kant worden de studenten als 'toekomstige leiders van de natie' vaak op hun verantwoordelijkheden gewezen - maar politieke participatie tijdens de studie is taboe. Dit ontnemt ze de belangrijkste moge-

lijkheid hun id hun maatschap bepalen.

Grote maatschappijproblemen en problemen manifesteren probleem van de studenten. hebben de idee hulp ('selfreliance') als human blaauwdruk va die met gebruik worvenheden het goede in tussen de Scyllis lisme en de C listische uitbu Zambia's bod en verstedelijk internationale dat de koers st listische richti den vormt zie diploma's, kor haar positie v konsumptie i patroon imit projecten en p van de UNIP l van het platt Studenten het treden tot de bers/of ernst n van het land. hindert hen d rieur te bestud juist wel de b schappijmodel van hun eiger lost. Meer da denten stamt lieu, en vel bekering een identiteitsprot geholpen doc den. Anderen tionale al maatschappij door hun ople Zij zoeken in, socialistische voor de tege logie en pr tie wordt dan

L. van ind
reilig

7484

aniek uitgebroken

andere Afrikaanse landen is Zambia de afgelopen door een ernstige economische crisis. Voortdurend de wereldkopermarkt en eindeloze transportpro- uitvoer over land van dit nergens aan zee gren- in alle sectoren van de economie ernstige slagen

che crisis het hoofd te bieden heeft president m in Afrika gewaardeerd om zijn moedige houding afrikaanse Apartheidsbewind – positief gereageerd ntspanningspolitiek'. Sinds kort zijn de relaties orm verbeterd. Zambia heeft kredieten gekregen, en bia's grootste handelspartner geworden. De poli- deze ommekeer hebben niet op zich doen wachten. bij de onderhandelingen tussen een fractie van de talisten en lam Smith en zette anderen, die daaraan en, gevangen. Ook ten aanzien van Angola nam end pro-UNITA en FNLA-standpunt in. Dat leidde 's ame op de universiteit van Zambia, tot moeilijkhe- ijven hieronder Wim van Binsbergen en Henny van e universiteit van Zambia werkzaam waren, respek- ociologie en lector in medische fysika. Na beëindi- 'akt in 1973 deed het echtpaar nog een jaar lang a en in het binnenland. Wim van Binsbergen is nu k aan de universiteit van Leiden.

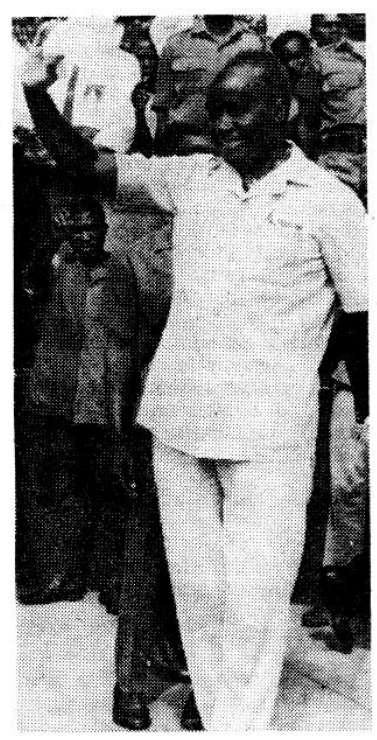
met studenten, een futiel kon- ende wel degelijk De universiteit , maar de oorzaak bleven. Een ting nu, vijf jaar t zo erg verwon- ht.

konflikt in 1971 rende isolement t. De studenten mbianen die ge- leeftijd hebben ren een Zam- ; op de kampus ; gekontinueerd. wanten en vrien- versiteit zijn be- nties. Ongeveer studenten stamt

van eenvoudige gezinnen op het platteland, waarvan zij vervreemd zijn door opleiding en carrièreplan- nen. In hun studie gaan ze om met geïmporteerde ideeën en zaken. Poli- tiek zijn de studenten even geïso- leerd. De politieke macht berust bij de generatie die Zambia naar onaf- hankelijkheid voerde (1964). Deze politici hadden destijds nauwelijks toegang tot een hogere opleiding maar hebben deze wel als ideaal leren zien. Vandaar hun onzeker- heid tegenover de studenten, die toegang hebben tot allerlei kennis- gebieden en die diploma's zullen verwerven waarmee zij binnenkort kunnen meedingen naar de posities van de huidige leiders. Aan de an- dere kant worden de studenten als 'toekomstige leiders van de natie' vaak op hun verantwoordelijkheden gewezen – maar politieke participa- tie tijdens de studie is taboe. Dit ontnemt ze de belangrijkste moge-

lijkheid hun identiteit te vinden en hun maatschappelijke standpunt te bepalen.

Grote maatschappelijke tegenstel- lingen en problemen plegen zich te manifesteren in een identiteits- probleem van de leden, in dit geval de studenten. Kaunda en de UNIP hebben de ideologie van de eigen- hulp ('selfreliance') en het Zam- biaans humanisme ontwikkeld, de vooral economisch gedetailleerde blauwdruk van een maatschappij die met gebruik van moderne ver- worvenheden en met behoud van het goede in de traditie, probeert tussen de Scylla van totalitair socia- lisme en de Charybdis van kapita- listische uitbuiting door te sturen. Zambia's bodemschatten, industrie en verstedelijking, met alle bekende internationale implicaties, maken dat de koers steeds verder in kapita- listische richting afbuigt. In de ste- den vormt zich een elite die door diploma's, kommercie en landbezit haar positie veilig stelt en die in konsumptie het Noordatlantische patroon imiteert. Noordkantelings- projekten en politieke mobilisering van de UNIP brengen de verarming van het platteland niet tot staan. Studenten hebben de keus: via toe- treden tot de rijen der machtheb- bers of ernst maken met de opbouw van het land. Hun isolement ver- hindert hen de partij-ideologie, se- rieuus te bestuderen, maar stimuleert juist wel de behoefte aan een maat- schappijmodel waarin de frustratie van hun eigen situatie wordt opge- lost. Meer dan 90 pct. van de stu- denten stamt uit een christelijk mi- lieu, en velen zoeken in her- bekering een oplossing voor hun identiteitsprobleem, daarbij gretig geholpen door christelijke staffe- den. Anderen verkennen de interna- tionale alternatieven voor maatschappij-opbouw waartoe zij door hun opleiding toegang hebben. Zij zoeken in, vaak oppervlakkige, socialistische ideeën een uitweg voor de tegenspraak tussen ideo- logie en praktijk. Politieke ak- tie wordt dan een noodzaak om zo-

Kenneth Kaunda

wel hun maatschappijmodel te ver- wezenlijken als hun identiteit te vinden.

Onerbaren academici

Even onbestemd is de situatie van de (buitenlandse) docenten. Onge- veer 85 pct. van de onderwijsstaf bestaat uit buitenlanders die kort- lopende kontrakten hebben. Het zijn overwegend jonge en onervaren academici, meestal zonder vooraf- gaande kennis van en ervaring in Afrika. Zij gaan gebukt onder aan- passingsproblemen en een zware onderwijslast. Het kontraktsysteem impliceert een groot verloop in de staf. Relaties onderling, met studen-

Vervolg op pag. 8

L hun individuele politie veilig stellen

Zambia

Vervolg van pag. 4

ten, en met Zambia buiten de kampus blijven meestal oppervlakkig. Continuïteit en afrikanisering in het onderwijs bestaat nauwelijks. Als gastarbeiders missen zij politieke uitingsmogelijkheid buiten de universitaire politiek, die in Zambia niet fraaier is dan elders. Zolang zij zich blijven spiegelen aan de internationale academische wereld en ermee tevreden zijn om tegen een redelijke vergoeding hun werk te doen zoals thuis, is er niets aan de hand. Maar een deel van de staf voelt zich sterk betrokken bij de ontwikkeling van het land, en handelt dienovereenkomstig. Die docenten beseffen de gebreken van een onderwijspakket dat onvoldoende op Zambia is gericht en met meestal weinig specifieke lokale kennis wordt aangereikt. De onderwijslast en de behoudende universiteitspolitiek maken vernieuwingen echter bijna onmogelijk, en degene die ze nastreeft impopulair. De eikare houding van vele studenten stelt de gemotiveerde docenten teleur. Bovendien: effectieve vernieuwing moet een basis vinden buiten de universiteit - maar daar hebben docenten wel veel prestige (tot nog toe) maar geen macht. Hun sociale isolement is vaak nog groter

dan dat van de studenten. Dit maakt hen voor politici onverstaanbaar. Het verhindert ze ook de ontspannen Zambiaanse omgangsvormen te hanteren en persoonlijke relaties op te bouwen buiten de kampus. Ze leren zelden het menselijke in de Zambiaanse problematiek te zien, en neigen tot een uiterst radikale instelling. In dit stadium vinden zij slechts gehoor bij radikaliserende studenten. Wanneer deze dan ertoe overgaan uitdrukking te geven aan hun gerechtvaardigde frustraties, en er dan zondebokken nodig zijn, lopen de kritische docenten alle risico's verbonden aan de status van buitenlander in een ontwikkelingsland in crisis.

Dat blijkt ook als we naar de vier docenten kijken die nu gearresteerd zijn. Alle vier zijn van linkse signatuur, die echter slechts bij Lionel Cliffe (Brits politikoloog en redakteur van het standaardwerk 'Socialism in Tanzania') een uitgesproken militant karakter heeft. Van alle vier staat de betrokkenheid bij een vrij en onafhankelijk Afrika buiten kijf. Allen, behalve de Nederlandse elektrotechnicus George Siemensma, zijn sociale wetenschappers met onderzoekservaring in Afrika. Dario Longhi en Robert Molteno, die in tweede instantie werden gearresteerd, zijn bijzonder kwetsbaar: buiten Zambia hebben zij voorlopig geen heenkomen. Longhi is een in het buitenland opgegroeide en opgeleide Italiaanse so-

cioloog, die naar Zambia ging als alternatief voor dienstplicht in het Italiaanse leger. Molteno is een dissidente Zuidafrikaan, auteur van diverse publikaties tegen apartheid en de Zuidafrikaanse politiek in Afrika. Hij is de auteur van het enige Zambiaanse leerboek maatschappijleer. Hij is de auteur van het enige Zambiaanse leerboek maatschappijleer. Kortom, het zijn mensen die snel moeten vrij komen en gerehabiliteerd worden, zodat Zambia mede met hun hulp het soort maatschappij kan opbouwen dat het dringend behoeft.

WIM VAN BINSBERGEN
HENNY VAN RIJN

Nadat bovenstaand artikel geschreven is, is nog een Nederlandse docent in Zambia gearresteerd, Klaas van de Berg, alsmede een tiental Zambiaansen. Tegen deze arrestaties is nu in Nederland een actie gestart, die crop gericht is een petitie met zoveel mogelijk handtekeningen naar Zambia's president Kaunda te sturen. Voor inlichtingen en adhesiebetuigingen: drs. W. van Binsbergen, ICA/SNWV, Stationsplein 10, Leiden, of drs. H. van Rijn, Botterstraat 64, Amsterdam.

Roene Adv. 10/3/76, p. 88